

ОСОБЛИВОСТІ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ БАСКЕТБОЛІСТІВ ТА ВИБОРУ ІГРОВИХ ФУНКЦІЙ У КОМАНДІ

М. М. Безмилов

Національний університет фізичного виховання і спорту України

Анотація. В статті розглянуті особливості ігрової спеціалізації баскетболістів, виявлені оптимальні вікові межі початку ігрової спеціалізації, а також чинники, що впливають на визначення ігрових функцій у команді.

Ключові слова: ігрова спеціалізація, універсалізація, змагальна діяльність, суміжні позиції, техніко-тактичні дії.

Постановка проблеми та її зв'язок з науковими та практичними завданнями.

Одним із специфічних принципів спортивної підготовки, є поглиблена спеціалізація спортсменів, яка проявляється в максимальній концентрації сил та часу в роботі, що прямо чи опосередковано впливає на ефективність процесу підготовки до виступу в конкретних номерах спортивної програми того чи іншого виду спорту (В. М. Платонов 2004).

І якщо в багатьох видах спорту така необхідність вже не викликає ніякого сумніву, то у спортивних іграх єдиного підходу до вирішення цієї проблеми немає.

Різноманітність завдань ігрової діяльності у спортивних іграх характеризується різними ситуаціями, які повинні вирішуватися оперативно та ефективно. Практика показує, що завдання, та їх розв'язання в різних спортивних іграх залежить від правильності вибору ігрових функцій у команді [1, 5, 7].

Однак на сьогоднішній день існують різні думки щодо питань універсалізації та спеціалізації в спортивних іграх. Прибічники універсалізації передбачають стирання кордонів між різними ігровими ланками у команді. Найактивнішу позицію у цьому питанні займають деякі спеціалісти та тренери з футболу [1].

Спеціалісти з інших спортивних ігор вкладають дещо інакший зміст у термін “універсалізація”. Річ у тім, що в баскетболі, волейболі, водному полі, гандболі та хокеї команда, яка володіє м'ячем, атакує, а у разі втрати м'яча захищається всім складом, гравці при цьому виконують завдання атаки чи захисту незалежно від своїх ігрових функцій [3, 8].

Універсалізацію не ставлять під сумнів і не заперечують спеціалісти та тренери, оскільки вона відображає сучасні тенденції у розвитку спортивних ігор у цілому та баскетболу зокрема. Однак вона повинна базуватися на тому, що гравці опановують свої основні функції, а потім їх розширюють, виконуючі суміжні ігрові обов'язки [2].

Таким чином, універсалізація не виключає спеціалізації, що допомагає якіснішому прояву індивідуальних здібностей спортсменів, а передбачає різнопланове їх використання для реалізації тактичних замислів [3, 4].

Повна універсалізація баскетболістів без розподілу їх за функціями недоцільна, оскільки вона не враховує морфологічних даних гравців, їх схильностей та здібностей до вирішення тих чи інших змагальних завдань [1, 2].

Раціональний розподіл гравців за функціями створює кращі умови для повного розкриття можливостей спортсменів, а відповідно – і для більш ефективного використання кожного гравця у загальних інтересах команди в цілому.

Спеціалісти вважають [1, 3, 4], що розуміння необхідності спеціалізації та виконання ролевих функцій у команді є фундаментальною основою побудови процесу гри. Робота виконується в рамках науково-дослідної теми 2.3.1. “Обґрунтування сучасної системи відбору та

орієнтації спортсменів в різних видах спорту” згідно зі Зведеним планом НДР у сфері фізичної культури і спорту на 2006 – 2010 рр.

Мета: дослідити проблему ігрової спеціалізації в баскетболі та визначити чинники, що впливають на вибір ігрових функцій у команді.

Методи досліджень: педагогічне спостереження, педагогічний аналіз та узагальнення передового досвіду, аналіз даних спеціальної науково-методичної літератури, експертне опитування, аналіз даних з Інтернету.

Результати власних досліджень та їх обговорення. Незважаючи на “творчу дискусію”, що відбувається у спортивних іграх щодо питань спеціалізації та універсалізації, багато провідних спеціалістів з баскетболу підкреслюють значущість розподілу ігрових обов’язків для ефективної побудови процесу гри.

Для визначення необхідності універсалізації чи спеціалізації гравців у баскетболі, нами було проведено опитування експертів та тренерів з баскетболу (рис. 1)

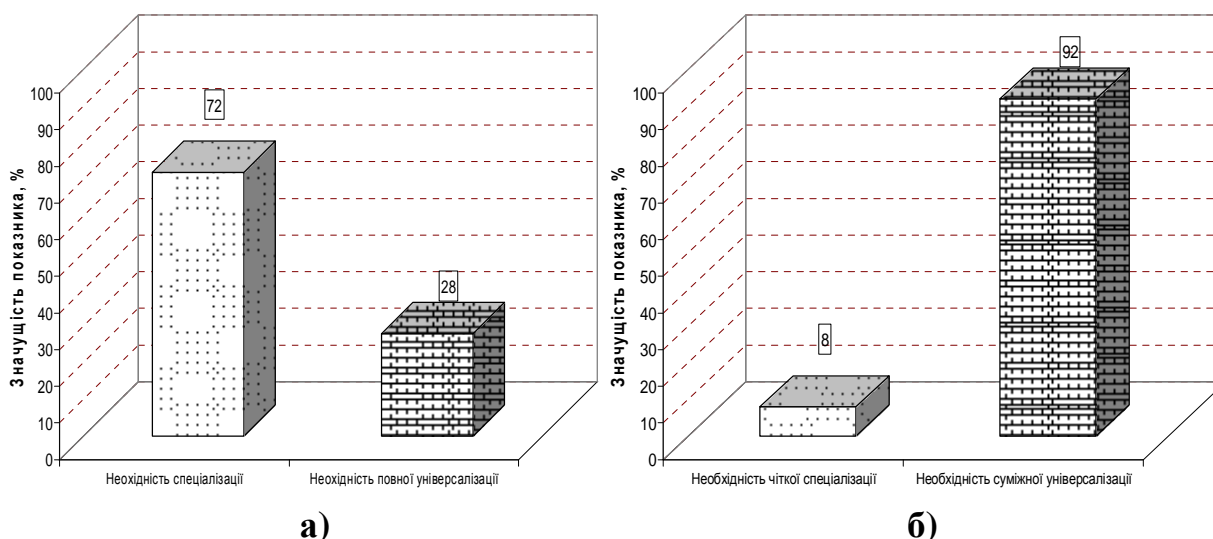

Рис. 1. Результати анкетування експертів із баскетболу щодо необхідності універсалізації та спеціалізації гравців (n=86)

На (рис. 1,а) видно, що 72 % спеціалістів із баскетболу вважають непотрібним для сучасного баскетболу вміння гравця діяти на всіх позиціях (розігруючого і центрального гравця, як приклад).

У той же час експерти одноголосні у висновку, що баскетболісти, повинні вміти грати на суміжних позиціях, які ставлять схожі вимоги до різних сторін підготовленості гравців.

Опитування експертів показало (рис. 1,б), що 92 % респондентів вважають, що гравці повинні оволодіти функціями баскетболістів, які виступають на суміжних позиціях (розігруючий – атакуючий захисник, важкий форвард – центровий тощо) Отримані результати збігаються з даними літератури.

На сьогодні в спеціальній літературі немає єдиної думки стосовно того, у якому віці слід розпочинати спеціалізацію гравців. Одні спеціалісти вважають, що необхідно починати спеціалізацію якомога раніше, інші вважають за потрібне триваліший час відвести на всебічну підготовку юного баскетболіста, закласти техніко-тактичний арсенал, а потім вже вибирати ігрові функції у команді, до яких спортсмен має більшу схильність.

Для визначення оптимального віку початку ігрової спеціалізації баскетболістів ми провели опитування експертів. (рис. 2.)

Більшість експертів та тренерів вважають, що найоптимальнішим віком початку ігрової спеціалізації є період 13 – 16 років. Коефіцієнт конкордації становить $W=0,78$, що свідчить про високу одноголосність спеціалістів.

Етап спеціалізованої базової підготовки у баскетболі охоплює період з 14 до 17 років, очевидно, саме у цьому віці найдоцільніше проводити ігрову спеціалізацію за функціями, коли закладається необхідна база техніко-тактичних дій, що характерні для певної ігрової позиції.

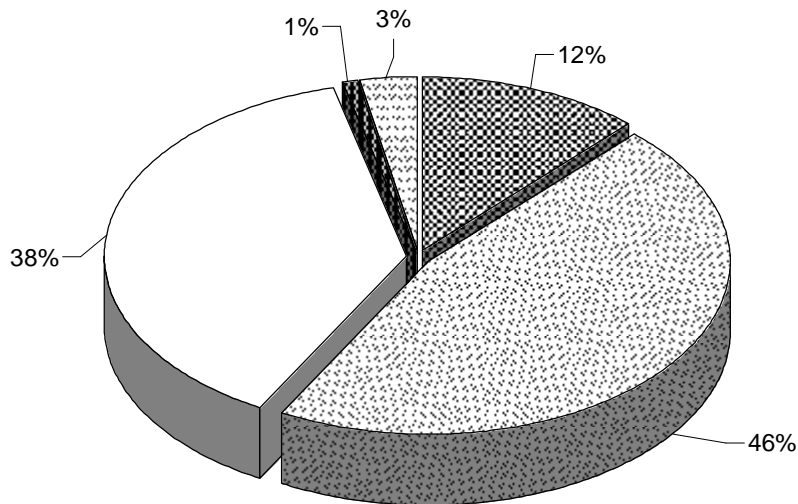
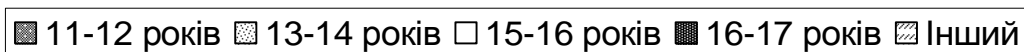

Рис. 2. Оптимальний вік початку ігрової спеціалізації в баскетболі, на думу експертів (n=86):

Однак слід також пам'ятати, що відведених 2-3-х років спеціалізованої підготовки, не вистачає інколи для того, щоб оволодіти техніко-тактичним арсеналом, характерним для одного ігрового амплуа, що вже говорить про оволодіння за цей період всіма функціями та діями в баскетболі. Тільки найбільш обдаровані і талановиті спортсмени, здатні до оволодіння деякими, переважно суміжними функціями у баскетболі. Такої думки притримуються й опитані нами спеціалісти та тренери з баскетболу (рис. 3).

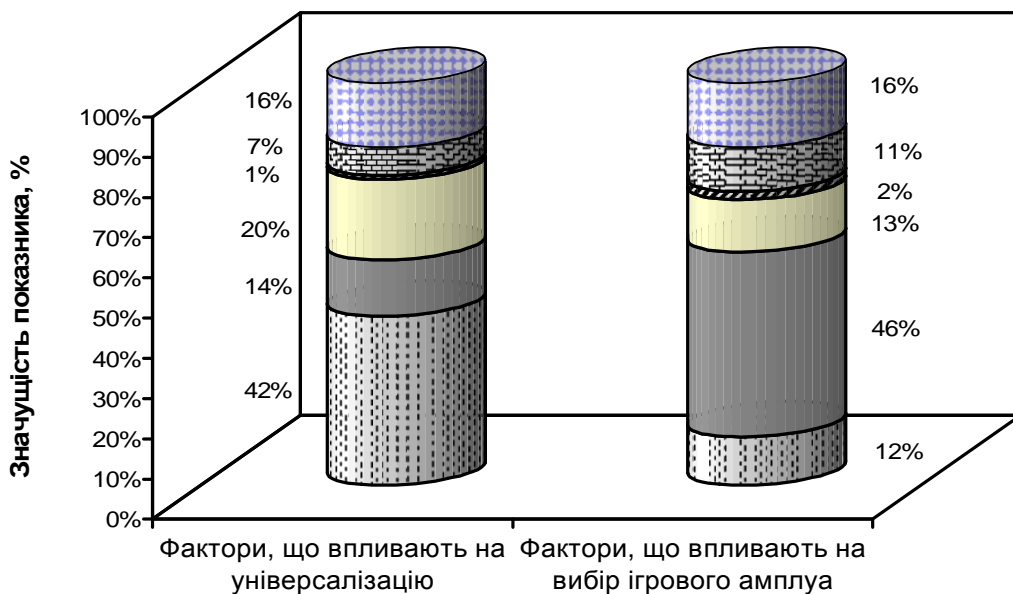
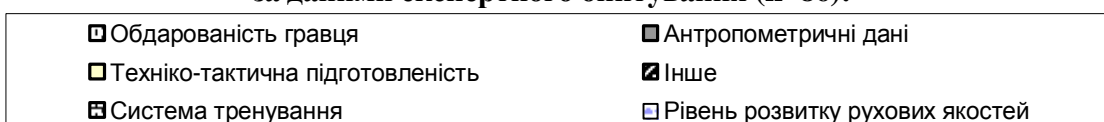

Рис. 3. Чинники, що впливають на універсалізацію та спеціалізацію в баскетболі, за даними експертного опитування (n=86):

Для цього, крім рухової обдарованості, гравці повинні мати також морфологічні передумови до такої універсалізації. Вони, як правило, мають проміжні показники тотальних розмірів тіла порівняно з гравцями, які виступають на своїх основних позиціях.

Отримані відомості збігаються з думкою хорватських спеціалістів S. Trninića і D. Dizdara [9], які стверджують, що для того, щоб успішно грати на різних позиціях одночасно, баскетболіст повинен відповідати вимогам, які становить кожна ігрова позиція до рівня прояву різних сторін підготовленості гравця. На думку автора, тільки найбільш талановиті спортсмени можуть поєднувати різні функції на майданчику одночасно. Незважаючи на свою універсальність, гравець все ж таки повинен мати основну позицію, яка дозволить використовувати його сильні сторони з урахуванням тактичних схем гри команди.

Основна цінність таких гравців полягає не в тому, що вони можуть діяти на різних позиціях, а в тому, що граючи проти баскетболіста основного амплуа, переграють його за рахунок якостей, що характерні іншому амплуа. Наприклад, виступаючи проти атакуючого захисника, універсальний нападаючий буде перегравати його як легкий форвард, використовуючи більший зріст, а проти важкого форварда – використовувати перевагу у швидкості тощо.

Враховуючи відомості спеціальної літератури, думки тренерів та спеціалістів із баскетболу, процес орієнтування баскетболістів під час визначення ігрового амплуа умовно можна розділити на дві відносно самостійні стадії:

1. Первинна спеціалізація гравця (13 – 16 років) – пов'язана з визначенням направленості основних ігрових дій (лінія захисту чи лінія нападу). Як правило, цей первинний вибір ігрових функцій гравців базується на антропометричних даних баскетболістів. Юні баскетболісти більш високого зросту орієнтуються на гру під кошиками, водночас баскетболісти, що мають менші показники довжини тіла, переважно беруть участь у розігравші м'яча та активних захисних діях. При цьому процес підготовки гравців характеризується підвищенням кількості специфічних засобів (оволодіння технічними прийомами та розвиток рухових якостей), що характерні для змагальної діяльності баскетболістів, які виступають на певних ігрових лініях. Річ у тім, що при початковій орієнтації баскетболістів на ігрові функції досить складно остаточно визначити конкретну ігрову позицію спортсмена, оскільки продовжується подальше зростання та розвиток молодого організму, оволодіння техніко-тактичними діями тощо, у зв'язку з чим, на цьому етапі визначається лише напрямок спеціалізації ("великі гравці" – центрові та важкі форварди, чи "маленькі гравці" – атакуючі захисники та розігруючи).

2. Підсумкова спеціалізація гравця (17 – 19 років) – визначення конкретного ігрового амплуа на підставі з особливостей та можливостей баскетболіста (наприклад розігруючий гравець чи атакуючий захисник). На цій стадії можлива як поглиблена спеціалізація баскетболіста, чітке виконання певних ігрових функцій (наприклад, атакуючого захисника), так і успішне сумісництво ігрових обов'язків, характерних для баскетболістів, що виступають на суміжних позиціях (атакуючого захисника і розігруючого) а також можливість переорієнтації баскетболіста, враховуючи проявлені можливості, що були виявлені в процесі підготовки.

Висновки

1. Аналіз літературних джерел, опитування спеціалістів та тренерів із баскетболу, показали, що одним із важливих чинників, що забезпечують ефективну змагальну діяльність баскетбольної команди є розподіл функціональних обов'язків серед гравців та ігрова спеціалізація.

2. Найоптимальнішим віком початку ігрової спеціалізації в баскетболі експерти вважають період 13 – 16 років, під час якого визначається лише напрямок основних дій спортсмена (лінія атаки чи лінія захисту), а остаточно вибір ігрового амплуа спеціалісти рекомендують переносити пізніші етапи спортивної підготовки.

3. Серед основних чинників, що впливають на вибір баскетболістом ігрового амплуа, експерти вважають, антропометричні дані (46 %) та рівень розвитку рухових якостей (16 %), а на універсалізацію ігрових дій, на думку експертів, насамперед впливає обдарованість гравця (42 %) і техніко-тактична підготовленість (20 %).

Список літератури

1. *Бабушкин В. З.* Специализация в спортивных играх / Вадим Зиновьевич Бабушкин. – К. : Здоровья, 1991. – 161 с.
2. *Бриль М. С.* Отбор в спортивных играх / М. С. Бриль. – М. : Физкультура и спорт, 1980.
3. *Железняк Ю. Д.* Совершенствование системы подготовки спортивных резервов в игровых видах спорта : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 „Теория и методика физического воспитания и спортивной тренировки” / Ю. Д. Железняк. – М. , 1981. – 48 с.
4. *Латышкевич Л.* Проблема повышения эффективности соревновательной деятельности в спортивных играх / Л. Латышкевич, М. Воробьев, Л. Бухтий // Наука в олимпийском спорте. – 1997. – № 2. – С. 13-16.
5. *Сутула В. А.* Особенности отбора и комплектования игровых линий в детско-юношеских футбольных командах / В. А. Сутула, М. И. Фоменко, Р. Аль Овайдат. – Х. : ХГИФК, 1999. – 184 с.
6. *Платонов В. Н.* Система подготовки спортсменов в олимпийском спорте. Общая теория и ее практические приложения / Владимир Николаевич Платонов. – К. : Олимпийская литература, 2004. – 806 с.
7. *Попрашаев О. В.* Вибір амплуа у ватерполістів 12 – 15 років на підставі аналізу структури спеціальної підготовленості : автореф. дис....канд. наук з фіз. виховання і спорту : спец. 24.00.01 „Олімпійський та професійний спорт” / О. В. Попрашаев / Харк. держ. акад. фіз. культури. – Х. , 2006. – 24 с.
8. Спортивные игры и методика преподавания : [учеб. для пед. фак. ин-тов физ. Культуры / Ю. И. Портных, З. Я. Кожевникова, Г. С. Ласин [и др.] ; под общ. ред. Ю. И. Портных. – изд. 2-е, перераб. и доп. – М. : Физкультура и спорт, 1986. – 320 с.
9. *Trninić S.* Performance Evaluation Criteria / S. Trninić, D. Dizdar // Coll. Antropol. – 2000. – № 1. – P. 217-234.

ОСОБЕННОСТИ СПЕЦИАЛИЗАЦИИ БАСКЕТБОЛИСТОВ И ВЫБОРА ИГРОВЫХ ФУНКЦИЙ В КОМАНДЕ

Николай БЕЗМЫЛОВ

Национальный университет физического воспитания и спорта Украины

Аннотация. В статье рассмотрены особенности игровой специализации баскетболистов, выявлены оптимальные возрастные границы начала игровой специализации и факторы, влияющие на выбор игровых функций в команде.

Ключевые слова: игровая специализация, универсаллизация, смежные позиции, соревновательная деятельность, технико-тактические действия.

**FEATURES OF SPECIALIZATION OF BASKETBALL-PLAYERS
AND CHOICE OF PLAYING FUNCTIONS ARE IN A TEAM**

Mykola BEZMYLOV

National University of Physical Education and Sports of Ukraine

Annotation. The article deals with the peculiarity of playing specialization of basketball-players, the optimum age scopes of beginning of playing specialization and factors, influencing the choice playing functions in a team are exposed.

Key words: playing specialization, universalization, competition activity, contiguous positions, technique-tactical activities.